

TOPRAK MAHSULLERİ OFİSİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

2020 YILI BAKLİYAT SEKTÖR RAPORU

ANKARA
2021

İÇİNDEKİLER	Sayfa
1. DÜNYADA DURUM	2
1.1. Bakliyatın Genel Durumu	2
1.2. Mercimek	2
1.3. Kuru Fasulye	5
1.4. Nohut.....	6
2. TÜRKİYE’DE DURUM	9
2.1. Bakliyatın Genel Durumu	9
2.2. Kırmızı Mercimek	9
2.3. Yeşil Mercimek	11
2.4. Kuru Fasulye	13
2.5. Nohut.....	15
3. TMO’NUN SEKTÖR İÇİNDEKİ YERİ	17
3.1. TMO’nun Bakliyattaki Görevi	17
3.2. 2020 Yılı Nohut Alım Politikaları.....	17
3.3. 2020 Yılı Yeşil Mercimek Alım Politikaları.....	18
3.4. 2020 Yılı Kabuklu Kırmızı Mercimek Alım Politikaları	18
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	18

1.1. Bakliyatın Genel Durumu

Yemelik baklagiller dünyada 2 milyardan fazla insan için protein kaynağıdır. Yağ oranı düşük, karbonhidrat oranı yüksek ve besleyicidir. Dünyada insan beslenmesindeki bitkisel proteinlerin %22'si, karbonhidratların %7'si; hayvan beslenmesindeki proteinlerin %38'i karbonhidratların %5'i yemelik tane baklagillerden sağlanmaktadır.

Bunun yanında, havanın serbest azotunu toprağa bağlama özelliklerinden dolayı ve ekim nöbetine alınmaları ile kazık kökleri sayesinde toprağın verimliliğini artırmaları, tuzlu topraklarda ve nadas alanlarında toprak yapısının iyileştirilmesine katkı sağlamaları gibi pek çok amaca hizmet etmeleri, baklagillerin bitkisel üretimdeki önemini daha da artırmaktadır.

Baklagil üretimi dünya geneline yayılmış olmakla beraber bazı ülkeler bir veya iki tür baklagil ürünü üzerinde ihtisaslaşmışlardır.

Buna göre; kuru fasulye Asya ve Amerika ülkelerinde, nohut Asya, Afrika ve Amerika ülkelerinde, mercimek Amerika ve Asya ülkelerinde, bakla Asya, Afrika ve Avrupa ülkelerinde, börülce Afrika ülkelerinde, bezelye ise Avrupa ve Amerika ülkelerinde üretimi yoğunluk kazanmıştır.

Dünya ve Türkiye'de tarla bitkileri üretimi yapılan alanlarda ilk sırayı tahıllar alırken bunu yemelik baklagiller izlemektedir.

Dünya üzerinde en çok üretilen baklagil türü kuru fasulye olup bunu, nohut, bezelye, börülce, mercimek ve bakla takip etmektedir.

2020 yılında kuru fasulye üretimi geçen yıla göre %6 artışla yaklaşık 24 milyon ton, nohut üretimi %7 artışla 15,2 milyon ton, mercimek üretimi ise %13 artışla yaklaşık 7 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

Dünya genelinde üretilen baklagillerin yaklaşık %77'si ülkelerin iç talebini karşılamaya yöneliktir. Geriye kalan %23'lük kısmı dünya ticaretine konu olmaktadır.

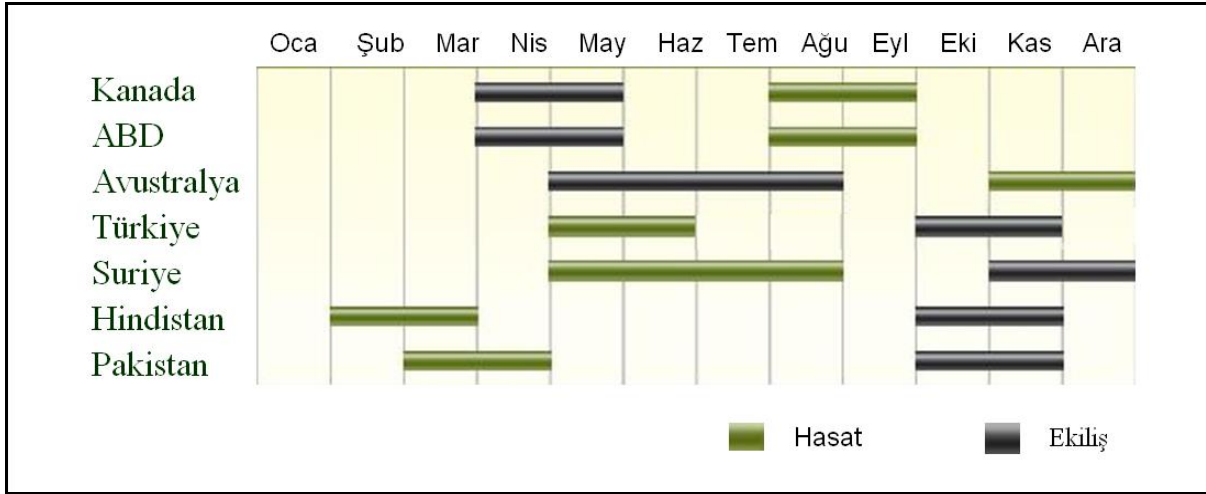
1.2. Mercimek

Mercimek, ilk kültüre alınan bitkilerden biridir. Bilimsel olarak *Lens culinaris* L. olarak adlandırılan kendine döllen, tek yıllık tane baklagil bitkisidir.

İnsanların protein gereksinimlerinin %70'i bitkisel kökenli olup, bunun %18,5'i yemelik tane baklagiller tarafından karşılanmaktadır.

Mercimek, danelerindeki %25-28 protein oranıyla insan beslenmesinde değer taşıyan, havanın serbest azotunu tutan ve toprağı azotça zenginleştiren, tarlayı erken terk ettiğinden ikinci ürün olarak uygun bir bitkidir.

Grafik 1. Dünyada Mercimek Ekiliş ve Hasat Dönemleri

Kaynak: Saskatchewan Pulse Growers

Tablo 1. Dünyada Yıllara Göre Mercimek Ekiliş, Üretim ve Verimleri

Yıllar	Ekiliş (Bin Ha)	Üretim (Bin Ton)	Verim (Kg/Da)
2016	6.412	8.010	125
2017	6.934	7.790	112
2018	6.246	7.641	122
2019	5.915	6.430	109
2020	6.191	7.048	114

Kaynak: Statpub

Tablo 2. Dünya Mercimek Üretimi ve Önemli Üretici Ülkeler (2020)

Ülkeler	Üretim (Milyon Ton)	Üretimdeki Pay (%)
Kanada	2.8	40
Hindistan	1.1	16
Türkiye*	0.37	4
Avustralya	0.6	9
ABD	0.3	4
DÜNYA	7.0	100

*TÜİK

Kaynak: Statpub

Dünyada önemli mercimek üreticisi ülkeler Kanada, Hindistan, Türkiye, ABD, Nepal, Avustralya, Çin'dir.

Tablo 3. Ülkeler Bazında Dünya Mercimek İhracatı (Bin Ton)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019
Kanada	2.054	1.641	1.644	2.117
Avustralya	284	903	429	515
ABD	299	277	134	262
Türkiye*	244	264	298	253
Kazakistan	59	99	171	182
Rusya	18	63	78	151
DÜNYA	3.212	3.573	3.159	3.890

*TÜİK ve www.trademap.org, (2019 yılı dünya rakamları kesinleşmiş veriler değildir).

Dünyada mercimek ticaretinin 2019 yılında 3,2 milyon tondan 3,9 milyon tona yükseldiği tahmin edilmektedir.

2019 yılında en fazla ihracatı gerçekleştiren ülke %55'lik pay ile Kanada'dır. Kanada'yı 515 bin ton ile Avustralya, 262 bin ton ile ABD ve 253 bin ton ile Türkiye izlemektedir.

Tablo 4. Ülkeler Bazında Dünya Mercimek İthalatı (Bin Ton)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019
Hindistan	754	1.123	217	822
Bangladeş	328	288	381	490
Türkiye*	338	371	355	340
BAE	184	274	165	268
Sri Lanka	131	166	166	169
Pakistan	113	146	84	123
DÜNYA	3.212	3.573	3.159	3.890

*TÜİK ve www.trademap.org, (2019 yılı dünya rakamları kesinleşmiş veriler değildir).

2019 yılında dünya bakliyat ithalatının %22'sini Hindistan gerçekleştirmiştir. Hindistan'ı %13'lük pay ile Bangladeş ve %8,7'lik pay ile Türkiye takip etmektedir.

1.3. Kuru Fasulye

Fasulye, dünyada ekim alanı ve üretimi yönünden yemeklik tane baklagiller içerisinde ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 5. Dünyada Yıllara Göre Kuru Fasulye Ekiliş, Üretim ve Verimleri

Yıllar	Ekiliş (Bin Ha)	Üretim (Bin Ton)	Verim (Kg/Da)
2016	29.409	23.090	79
2017	29.345	24.018	81
2018	28.676	22.841	80
2019	29.118	22.284	77
2020	29.253	23.546	81

Kaynak: Statpub

2020 yılında kuru fasulye üretimi önceki yıla göre %5,7 artışla yaklaşık 24 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 6. Dünya Kuru Fasulye Üretimi ve Önemli Üretici Ülkeler (2019)

Ülkeler	Üretim (Milyon Ton)	Üretimdeki Pay (%)
Brezilya	3.2	14
Myanmar	4.6	20
ABD	1.6	7
Meksika	1.0	4
Çin	0.8	3
DÜNYA	23.5	100

Kaynak: Statpub

Kuru fasulye ağırlıklı olarak Asya ve Amerika kıtalarında üretilmektedir.

Dünya kuru fasulye üretiminin yaklaşık %50'sini Myanmar, Brezilya, ABD, Meksika, Çin ve Arjantin oluşturmaktadır. Türkiye, dünya üretiminde %1'lik bir paya sahiptir.

Tablo 7. Ülkeler Bazında Dünya Kuru Fasulye İhracatı (Bin Ton)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019
Myanmar	435	1.082	1.038	1.024
Arjantin	436	366	362	461
ABD	474	480	438	452
Çin	590	427	389	351
Kanada	334	342	347	343
Diğer	1.585	1.719	1.820	1.403
DÜNYA	3.854	4.432	4.394	4.035

Kaynak: www.trademap.org

Dünyada kuru fasulye ihracatı 2018 yılında 4,4 milyon ton iken 2019 yılında 4 milyon tona düşmüştür. 2019 yılında en fazla ihracat yapan ülke Myanmar'dır (%25).

Bu ülkeyi Arjantin, ABD, Çin ve Kanada izlemektedir. Bu beş ülkenin dünya kuru fasulye ihracatından aldıkları pay %65'dir.

Tablo 8. Ülkeler Bazında Dünya Kuru Fasulye İthalatı (Bin Ton)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019
Hindistan	831	675	715	636
Brezilya	345	139	81	151
Meksika	164	151	166	122
Kenya	99	242	226	76
Vietnam	37	48	48	66
Diğer	2.378	3.177	3.158	2.984
DÜNYA	3.854	4.432	4.394	4.035

Kaynak: www.trademap.org

2019 yılında en fazla ithalat yapan ülke 636 bin ton ile Hindistan'dır (%16). Bu ülkeyi Brezilya, Meksika ve Kenya izlemektedir.

1.4. Nohut

Dünyada yetiştirilen baklagiller arasında nohut, üretim miktarı olarak fasulyeden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Dünya piyasalarında **chana**, **gram**, **bengal gram**, **garbanzo** gibi isimlerle de bilinmektedir.

Dünya nohut piyasasında kabulü ve desi olarak iki çeşit nohut üretilmektedir. Kabulü ismi, söz konusu nohudun menşei olarak Afganistan'ın Kabil şehrinde geldiği düşünüldüğünden bu adı alırken; desi ise sanskritçe "yerel" anlamına geldiği için Hindistan'a özgü bir isimdir. Kabulü çeşidi daha açık renkli ve iri taneli iken, desi çeşidi daha küçük ve koyu renklidir. Dünya nohut üretiminin genel olarak %80'i desi çeşidine, %20'si ise kabulü çeşidine aittir. Desi çeşidi ağırlıklı olarak Hindistan ve diğer Asya ülkelerinde tüketilmektedir. Ülkemizde üretilen nohut kabulü cinsidir.

Tablo 9. Dünyada Yıllara Göre Nohut Ekiliş, Üretim ve Verimleri

Yıllar	Ekiliş (Bin Ha)	Üretim (Bin Ton)	Verim (Kg/Ha)
2016	12.870	12.302	956
2017	14.566	14.147	971
2018	15.393	16.136	1.048
2019	13.719	14.246	1.038
2020	14.755	15.224	1.032

Kaynak: Statpub

2020 yılında nohut üretimi önceki yıla göre %7 artışla 15,2 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 10. Dünya Nohut Üretimi ve Önemli Üretici Ülkeler (2019)

Ülkeler	Üretim (Milyon Ton)	Üretimdeki Pay (%)
Hindistan	11.1	73
Avustralya	0.8	5
Türkiye*	0.6	4
Kanada	0.2	1
ABD	0.2	1
DÜNYA	15,2	100

* TÜİK

Kaynak: Statpub

Dünyada nohut ağırlıklı olarak Asya, Afrika ve Amerika kıtalarında üretilmektedir. Dünya nohut üretiminin genel olarak %70-80'ini Hindistan tek başına gerçekleştirmektedir. Nohut üretiminde öne çıkan diğer önemli üretici ülkeler ise Türkiye, ABD, Kanada, Avustralya ve Meksika'dır.

Bazı ülkelerde devreden stokların eritilmesi, diğer ülkelerde ise gerçekleşen kötü hava koşulları nedeniyle Kanada, ABD, Meksika ve Arjantin gibi ülkelerde 2020 yılı üretiminde azalış kaydedilmiştir. Hindistan'da ise kabuli çeşidi üretiminde gerileme gerçekleşmiştir.

Hindistan, 21 Aralık 2017 tarihinde nohut ithalatına %30 gümrük vergisi getirmiş ve bunu 6 Şubat 2018'de %40'a çıkarmıştır. Ülkenin nohut ithalatındaki gümrük vergisi desi çeşinde %60, kabulide ise %40'tır. ABD menşei için ise %66'dır. Hindistan gibi bakliyat piyasasında önemli role sahip bir ülkenin ticari kısıtlamalara gitmesi ise Kanada, Avustralya, ABD gibi önemli ihracatçı ülkelerin pazar kaybına neden olmuştur. Söz konusu yıllarda dünya genelinde artan üretimin yanı sıra bu durum, genel bakliyat piyasasında ticari bir durgunluk ve ihracatçı ülkelerin de başka pazarlara yönelmesi ile sonuçlanmıştır. Hindistan cari gümrük politikasında aynı durumu sürdürmeye devam etmektedir.

Dünya tarımsal ürün piyasasında baklagiller, küresel çapta yaşanan pandemi ile en büyük avantajı sağlayan piyasa olmuştur. Uzun raf ömrü ve proteince zengin besin kaynağı olması etkenleriyle bu süreçte bakliyat ürünlerinde ciddi talep artışları gerçekleşmiştir. Fakat bununla birlikte pandemi sebebiyle küresel ticarete yaşanan yavaşlama bakliyat piyasalarını da

etkilemiştir. Özellikle konteyner bulunamaması bu durumu etkileyen en önemli faktör olmuştur.

Tablo 11. Ülkeler Bazında Dünya Nohut İhracatı (Bin Ton)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019
Rusya	239	147	134	467
Avustralya	1.333	1.878	511	422
ABD	136	189	87	155
Meksika	110	143	159	133
Kanada	137	155	85	130
Türkiye*	23	23	117	127
DÜNYA	2.498	3.173	2.000	2.240

Kaynak: www.trademap.org, (2020 yılı dünya rakamları kesinleşmemiştir). * TÜİK

Daha önceki yıllarda dünya nohut ihracatında 1'inci sırada yer alan Avustralya, 2019 yılı itibarıyla yerini Rusya'ya bırakmıştır. Bu durumun başlıca sebebi ciddi bir kuraklıkla karşılaşan Avustralya'nın üretimindeki düşüş olmuştur. Diğer yandan 2020 yılında ülkedeki hava şartları ürün gelişimi için oldukça iyi seyretmiş ve böylelikle ülkedeki üretim 700 bin tonun üzerinde gerçekleşerek geçen yıla göre % 169 artış kaydetmiştir.

Karadeniz Bölgesi ülkelerinde toplam bakliyat üretimi, Hindistan'ın ithalatta kısıtlamaya gitmesi ile 2017'den bu yana azalış göstermiştir. Öte yandan, diğer üretici ülkelere kıyasla, **Rusya, Ukrayna ve Kazakistan** gibi ülkelerin düşük maliyetli üretimleri dünya bakliyat piyasasında rekabetçi bir avantaj sağlamaktadır. Bu maliyet AB, Kuzey Amerika ve Avustralya gibi ülkelerdeki maliyete kıyasla düşüktür. Buna rağmen bölge pazarının büyüme hızı; pazarlama, kalite ve çeşit gibi konularla sınırlı kalmaktadır.

Tablo 12. Ülkeler Bazında Dünya Nohut İthalatı (Bin Ton)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019
Pakistan	130	510	500	377
Hindistan	874	1.553	200	372
Bangladeş	178	195	238	247
BAE	117	167	131	105
Cezayir	65	77	83	69
DÜNYA	2.498	3.173	2.000	2.240

Kaynak: www.trademap.org, (2020 yılı dünya rakamları kesinleşmemiştir).

Hindistan'da son yıllarda artan üretim ve iç piyasaya yönelik tedbirler ile ithalat azalmış Pakistan, dünya ithalat sıralamasında 2018 ve 2019 yıllarında birinci sıraya yükselmiştir.

2.1. Bakliyatın Genel Durumu

Türkiye, baklagillerin gen merkezi olarak kabul edilen “verimli hilal”in en önemli parçasıdır. Türkiye’de en fazla yetiştirilen yemeklik baklagiller ise nohut, kuru fasulye ve mercimektir.

Ülkemizin hemen hemen her bölgesinde yetiştirilen yemeklik tane baklagiller Türk mutfağının ve özellikle dar gelirli ailelerin protein kaynağını oluşturmaktadır. Baklagiller, istihdama olan katkıları, ihracat potansiyelleri, ekim nöbetine kolayca girebilmeleri, nadas alanlarının azaltılmasında etkili olmaları, besin değeri yönünden zengin olmaları nedeniyle üretim ve tüketimde önemli bir ürün grubudur. Bunun yanında, havanın serbest azotunu toprağa bağlayarak toprak verimliliğini artırmaları nedeniyle tarımsal üretimin sürdürülebilirliği ve çevreyi koruma açısından da önemlidirler.

Ülkemizde bitkisel ürünler üretiminde baklagiller büyük önem taşımaktadır. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren yemeklik tane baklagiller üretimine büyük önem verilmeye başlanmış ve ülke genelinde uygulanan üretimi arttırıcı çeşitli projeler sayesinde bakliyat üretimimiz önemli ölçüde artış göstermiştir.

Bu artışta kırsal kalkınma projeleri ile özellikle nadas alanlarının daraltılmasına yönelik uygulanan projelerin yanında özellikle 2018 yılından itibaren Toprak Mahsulleri Ofisinin de bakliyat alımlarında görev almasının büyük etkisi olmuştur.

Baklagil üretimi ülke geneline yayılmış olmakla beraber özellikle Güneydoğu Anadolu, Orta Anadolu ve geçit bölgeleri ile Marmara Bölgesi’nin güney kesiminde yoğun olarak yapılmaktadır.

Genel olarak; kırmızı mercimek Güneydoğu’da, yeşil mercimek, nohut ve kuru fasulye Orta Anadolu ve geçit bölgelerinde, bakla ve bezelye ise Ege ve Güney Marmara’da yetiştirilmektedir.

Dünya mercimek ve nohut üretiminde Türkiye en büyük üretici ülkelerden birisidir.

Ülkemizde toplam, 871 bin hektar alanda yemeklik baklagil ekilmektedir. Ülkemizin toplam kuru baklagiller üretimi ise 1,3 milyon ton olup bunun içerisinde nohutun payı %49, mercimeğin payı %28, fasulyenin payı %22, baklanın payı %0,7, bezelye ve börülcenin payı ise toplam %0,2’dir.

2.2. Kırmızı Mercimek

Ülkemizde kırmızı mercimek; Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde kışlık (ekim-aralık), İç Anadolu Bölgesi’nde ise yazlık (şubat-nisan) olarak ekilmektedir.

Hasat ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde mayıs-haziran aylarında, İç Anadolu Bölgesi’nde ise temmuz-ağustos aylarında yapılmaktadır.

Tablo 13. Ülkemizde Yıllara Göre Kırmızı Mercimek Ekiliş, Üretim, Verim ve Kullanımı

Yıllar	Ekiliş (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Da)	Kullanım (Ton)
2016	235.474	345.000	150	437.913
2017	269.258	400.000	149	434.733
2018	243.065	310.000	138	403.050
2019	242.640	310.000	128	420.903
2020	209.822	328.418	157	436.081

Kaynak: TÜİK

Tablo 14. Ülkemizde Kırmızı Mercimek Üretimi ve Üretimde Önemli İller (2020)

İller	Ekiliş (Ha)	Üretim (Ton)	Payı (%)
Diyarbakır	53.654	97.461	30
Şanlıurfa	80.600	104.010	32
Mardin	17.586	31.230	10
Batman	14.286	28.001	9
Gaziantep	5.199	7.567	2
Diğer	38.497	60.149	17
TÜRKİYE	209.822	328.418	100

Kaynak: TÜİK

Kırmızı mercimek üretiminin yaklaşık %96'sı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde; ağırlıklı olarak Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Batman ve Siirt illerinde yapılmaktadır.

Ülkemizde kırmızı mercimek yurt içi kullanımı yıllık 430 bin ton civarındadır (TÜİK verilerine göre 2019 yılı kişi başı yıllık tüketim miktarı 4,6 kg'dır).

Harita 1. Ülkemizin İllere Göre Kırmızı Mercimek Ekiliş Yoğunlukları

Kaynak: TÜİK

Ülkemizin yıllık kırmızı mercimek ithalatı; 2018’de 332 bin ton, 2019’da 312 bin ton, 2020’de 504 bin ton olarak gerçekleşmiş, buna karşılık ihracatı; 2018’de 290 bin ton, 2019’da 238 bin ton, 2020’de 324 bin ton olmuştur.

Tablo 15. Türkiye’nin Kırmızı Mercimek İthal Ettiği Başlıca Ülkeler (2020)

Ülkeler	İthalat	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Kanada	416.746	204.237
Kazakistan	53.103	20.115
Avustralya	9.762	4.512
Suriye	8.482	4.150
Toplam	503.908	240.674

Kaynak: TÜİK

Kırmızı mercimek ithalatının büyük bir kısmı Kanada ve Kazakistan’dan gerçekleştirilmiştir. Bu ülkeleri Avustralya ve Suriye takip etmektedir.

Tablo 16. Türkiye’nin Kırmızı Mercimek İhraç Ettiği Başlıca Ülkeler (2020)

Ülkeler	İhracat	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Irak	58.834	45.288
Sudan	64.349	46.044
Mısır	20.700	16.113
Suriye	4.152	3.097
Toplam	324.041	252.487

Kaynak: TÜİK

Kırmızı mercimek ihracatımızın büyük bir kısmı Orta Doğu ülkelerine gerçekleştirilmektedir. İhracatımızda en büyük pazar ise Irak, Sudan, Mısır ve Suriye’dir. Bu ülkeleri Suudi Arabistan, Almanya, İtalya ve Cezayir izlemektedir.

Ülkemiz kırmızı mercimek dış ticaretinde miktar olarak bakıldığında net ithalatçı gibi görünse de ithal edilen mercimeğin ülke içinde işlenip paketlenerek katma değeri daha yüksek ürünler olarak ihraç edilmesiyle birlikte değer olarak bakıldığında net ihracatçı konumdadır.

2.3. Yeşil Mercimek

Ülkemizde yazlık olarak ekilmekte olup ekilişler şubat-nisan aylarında, hasat ise temmuz-ağustos aylarında yapılmaktadır.

Tablo 17. Ülkemizde Yıllara Göre Yeşil Mercimek Ekiliş, Üretim, Verim ve Kullanımı

Yıllar	Ekiliş (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Da)	Kullanım (Ton)
2016	16.762	20.000	120	42.251
2017	23.220	30.000	129	51.752
2018	34.163	43.000	126	48.238
2019	39.101	43.631	112	49.848
2020	37.691	42.163	112	55.535

Kaynak: TÜİK

Tablo 18. Ülkemizde Yeşil Mercimek Üretimi ve Üretimde Önemli İller (2020)

İller	Ekiliş (Ha)	Üretim (Ton)	Payı (%)
Yozgat	15.551	16.953	40
Konya	9.361	9.764	23
Kırşehir	4.122	5.298	13
Çorum	2.636	3.304	8
Ankara	1.556	1.930	4
Diğer	4.465	4.914	12
TÜRKİYE	37.691	42.163	100

Kaynak: TÜİK

Yeşil mercimek ağırlıklı olarak Yozgat, Konya, Kırşehir, Çorum ve Ankara illerinde üretilmekte ve bu 5 il toplam üretimin yaklaşık %88'ini oluşturmaktadır.

Ülkemizde yeşil mercimek yurt içi kullanımı yıllık 50 bin ton civarındadır (TÜİK verilerine göre 2019 yılı kişi başı yıllık tüketim miktarı 0,50 kg'dır).

Tablo 19. Türkiye'nin Yeşil Mercimek İthal Ettiği Başlıca Ülkeler (2020)

Ülkeler	İthalat	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Kazakistan	11.918	4.837
Kanada	11.816	6.818
Rusya Federasyonu	4.766	2.141
ABD	2.809	1.393
Suriye	266	117
Toplam	31.750	15.398

Kaynak: TÜİK

Ülkemizin 2020 yılı yeşil mercimek ithalatı 32 bin ton olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılı ithalatının %38'si Kazakistan ve %37'si ise Kanada'dan gerçekleştirilmiştir. Bu ülkeleri ise daha düşük oranlarla Rusya, ABD ve Suriye izlemiştir.

Tablo 20. Türkiye'nin Yeşil Mercimek İhraç Ettiği Başlıca Ülkeler (2020)

Ülkeler	İhracat	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Almanya	926	1.031
Hollanda	684	750
Belçika	402	503
Birleşik Krallık	291	351
İtalya	258	316
Toplam	3.704	4.192

Kaynak: TÜİK

Ülkemizin 2020 yılı yeşil mercimek ihracatı geçen yıla göre yaklaşık %27 azalışla 4 bin ton seviyesinde gerçekleşmiştir. 2020 yılı ihracatı ağırlıklı olarak Avrupa Birliği ülkelerine gerçekleştirilmiştir. Ağırlıklı olarak ihracat %24'le Almanya'ya ve %18'le Hollanda'ya gerçekleşirken, bunu sırasıyla Belçika, (Ocak 2020 tarihiyle AB'den ayrılan) Birleşik Krallık ve İtalya izlemiştir.

2.4. Kuru Fasulye

Ülkemizde kuru fasulye ekilişleri mart-mayıs aylarında yapılmakta, hasat ise iklim ve bölgelere göre değişmekle birlikte ağustos ayı içerisinde yapılmaktadır.

Tablo 21. Ülkemizde Yıllara Göre Kuru Fasulye Ekiliş, Üretim, Verim ve Kullanımı

Yıllar	Ekiliş (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Da)	Kullanım (Ton)
2016	89.820	235.000	267	284.008
2017	89.678	239.000	259	285.785
2018	84.786	220.000	253	301.856
2019	88.899	225.000	251	292.900
2020	1.029.857	279.518	271	286.081

Kaynak: TÜİK

Ülkemizde kuru fasulye yurt içi kullanım miktarı 286 bin ton civarındadır (TÜİK verilerine göre 2019 yılı kişi başı yıllık tüketim miktarı 3,3 kg'dır).

Tablo 22. Ülkemizde Kuru Fasulye Üretimi ve Üretimde Önemli İller (2020)

İller	Ekiliş (Ha)	Üretim (Ton)	Payı (%)
Konya	18.590	62.408	22
Niğde	17.075	58.835	21
Bitlis	10.474	32.143	12
Nevşehir	9.225	28.303	10
Karaman	8.463	27.518	10
Diğer	39.159	70.311	25
TÜRKİYE	102.986	279.518	100

Kaynak: TÜİK

Ülkemiz kuru fasulye üretiminde; Konya, Niğde, Bitlis, Nevşehir ve Karaman illeri ön plana çıkmakta olup üretimin yaklaşık %75'i İç Anadolu Bölgesi'nde yapılmaktadır.

Tablo 23. Türkiye'nin Kuru Fasulye İthal Ettiği Başlıca Ülkeler (2020)

Ülkeler	İthalat	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Kırgızistan	478	489
Arjantin	388	472
ABD	299	666
Kanada	3.434	3.550
Toplam	21.446	23.500

Kaynak: TÜİK

Ülkemizin kuru fasulye ithalatı; 2018'de 39 bin ton, 2019'da 28 bin ton, 2020'de 21 bin ton olarak gerçekleşmiştir.

Ülkemiz kuru fasulye ithalatının %16'sı Kanada'dan yapılmıştır.

Tablo 24. Türkiye'nin Kuru Fasulye İhraç Ettiği Başlıca Ülkeler (2020)

Ülkeler	İhracat	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Suriye	154	225
Irak	613	711
Almanya	459	786
Toplam	7.760	11.961

Kaynak: TÜİK

Ülkemiz kuru fasulye ihracatı; 2020 yılında yaklaşık 8 bin ton olarak gerçekleşmiştir.

2.5. Nohut

Ülkemizde en fazla yetiştiriciliği yapılan bakliyat nohuttur. Ülkemizde nohut ekilişleri Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kışlık olarak ocak-şubat ayları içerisinde İç Anadolu, Marmara ve Ege bölgelerinde ise yazlık olarak şubat-mayıs ayları içerisinde yapılmaktadır. Hasat ise haziran-ağustos ayları içerisinde tamamlanmaktadır.

Tablo 25. Ülkemizde Yıllara Göre Nohut Ekiliş, Üretim, Verim ve Kullanımı

Yıllar	Ekiliş (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Da)	Kullanım (Ton)
2016	359.529	455.000	129	487.800
2017	395.310	470.000	120	529.971
2018	514.102	630.000	123	545.288
2019	517.785	630.000	122	487.562
2020	511.561	630.000	123	550.258*

Kaynak: TÜİK * TMO Tahminidir.

Ülkemizde nohut yurt içi kullanım miktarı 550 bin ton civarındadır (TÜİK verilerine göre 2019 yılı kişi başı yıllık tüketim miktarı 4,9 kg'dır).

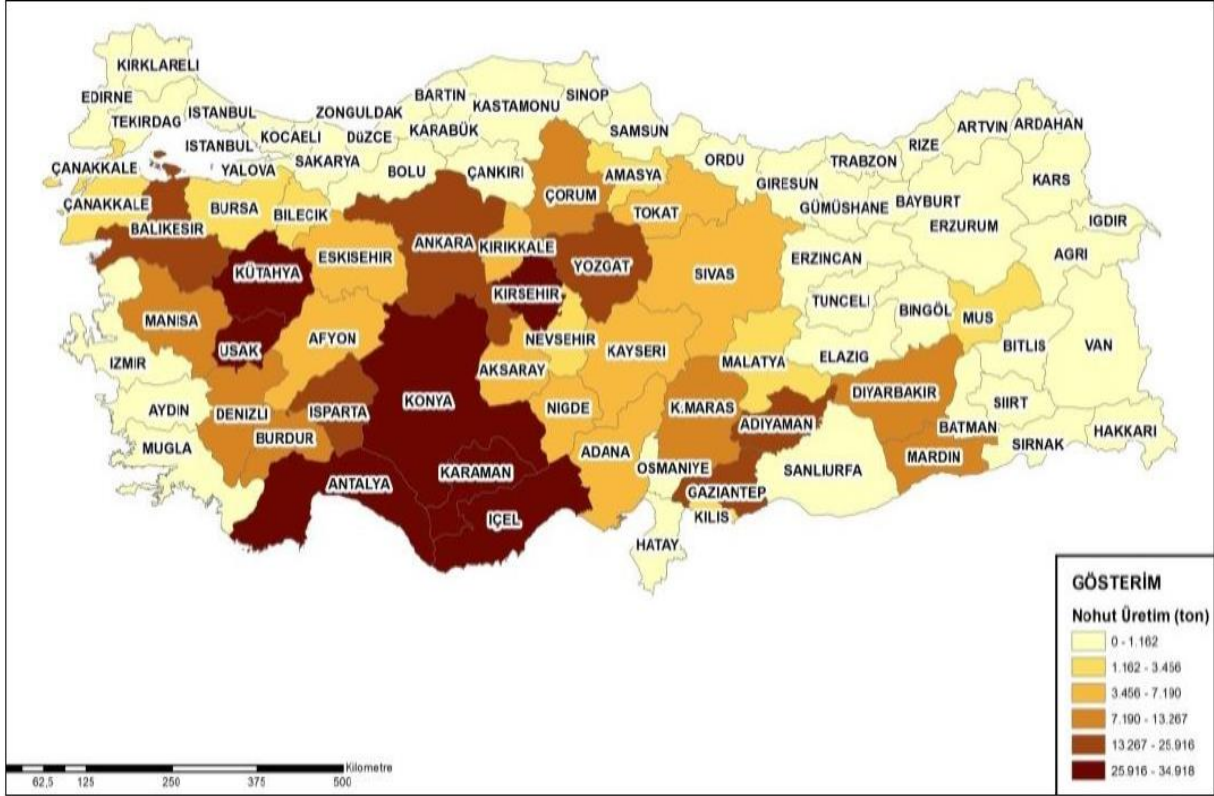
Ülkemiz nohut üretiminde; Ankara, Yozgat, Kırşehir, Konya, Adıyaman ve Kırıkkale illeri ön plana çıkmakta olup üretimin yaklaşık %60'ı İç Anadolu Bölgesi'nde yapılmaktadır.

Tablo 26. Ülkemizde Nohut Üretimi ve Üretimde Önemli İller (2020)

İller	Ekiliş (Ha)	Üretim (Ton)	Payı (%)
Ankara	71.699	93.476	15
Yozgat	71.262	86.417	14
Kırşehir	53.506	77.687	12
Konya	36.672	50.112	8
Adıyaman	25.426	37.791	6
Kırıkkale	39.474	29.133	5
Diğer	213.522	255.384	40
TÜRKİYE	511.561	630.000	100

Kaynak: TÜİK

Harita 2. Ülkemizin İllere Göre Nohut Ekiliş Yoğunlukları

Kaynak: TÜİK

Tablo 27. Türkiye'nin Nohut İthal Ettiği Başlıca Ülkeler (2020)

Ülkeler	İthalat	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Meksika	9.315	9.792
Rusya Federasyonu	3.334	1.366
Hindistan	2.961	2.804
Özbekistan	1.372	896
Etiyopya	624	700
Toplam	18.961	16.893

Kaynak: TÜİK

2020 yılı ithalat miktarı yaklaşık 19 bin ton seviyesinde gerçekleşmiştir. 2017 ve 2018 yıllarında 90 bin ton seviyelerinde gerçekleşen ithalat, 2018 yılından itibaren rekor üretim sayesinde 2019'da ciddi bir gerileme kaydetmiş, ülkemiz nohutta net ihracatçı konumuna gelmiştir. İthalatta büyük kalibre nohut üreticisi Meksika 1'inci sırada yer almaktadır. Bunu Rusya ve Hindistan izlemektedir.

Tablo 28. Türkiye'nin Nohut İhracat Ettiği Başlıca Ülkeler (2020)

Ülkeler	İhracat	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Pakistan	30.226	14.643
İtalya	10.643	6.462
İsrail	9.001	4.971
Suriye	8.886	4.581
Lübnan	7.605	4.251
Toplam	134.535	77.670

Kaynak: TÜİK

2020 yılı nohut ihracatına bakıldığında ise yıllık ihracat geçen yıla göre yaklaşık %6 artışla 135 bin ton seviyesinde gerçekleşmiştir. Ülkemiz ihracatında, Kanada ve Avustralya gibi önemli ihracatçı ülkelerin de başlıca pazarı olan Pakistan ilk sırada yer almıştır. Pakistan her ne kadar nohut üreten bir ülke olsa da stoklarını önemli ihracatçı ülkelerle desteklemektedir.

TMO'NUN SEKTÖR İÇİNDEKİ YERİ

3.1. TMO'nun Bakliyattaki Görevi

Toprak Mahsulleri Ofisi, 1941 yılından başlayarak 1994 yılına kadar zaman zaman bakliyat alımlarında [mercimek (kırmızı/yeşil), nohut ve kuru fasulye] görevlendirilmiş bu kapsamda alım fiyatları açıklayarak ürün alımı gerçekleştirmiştir.

Ancak 5 Nisan 1994 tarihinde alınan ekonomik kararlar doğrultusunda bakliyat ürünleri TMO alımlarına konu olmaktan çıkartılmış ve daha sonra bu ürünler 2018 yılına kadar serbest piyasalarda işlem görmeye devam etmiştir.

2018 yılında ülkemizde nohut ve yeşil mercimek üretiminde bir önceki seneye oranla ciddi bir artış yaşanması üzerine piyasa fiyatlarındaki muhtemel düşüşün üreticilerimizi mağdur etmemesi bakımından Kurumumuz 24 Ekim 2018 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 192 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile 25 yıl aradan sonra bakliyat [kuru fasulye, nohut ve mercimek (her türlü) alımı ile görevlendirilmiştir.

3.2. 2020 Yılı Nohut Alım Politikaları

2019 yılında 630 bin ton olan nohut üretimi 2020 yılında da 630 bin ton olarak gerçekleşmiştir (TÜİK).

Ülkemizde Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde haziran ayının ortasında, İç Anadolu Bölgesi'nde temmuz ayının ortasında başlayan hasat Türkiye genelinde eylül ayı içerisinde tamamlanmaktadır.

TMO, 2020 dönemi nohut alım fiyatını hasat başlamadan önce 4 Mayıs 2020 tarihinde 3.350 TL/Ton olarak açıklamıştır.

Alımı yapılan ürün karşılığında üreticilerimize 17,9 milyon TL ödeme yapılmıştır.

Kurumumuz tarafından 2019 döneminde ilk kez lisanslı depolar üzerinden ELÜS yoluyla nohut alımı yapılmıştır. Bu kapsamda 2019 yılında nohut alımlarının %18'i Elektronik Ürün Senedi (ELÜS) yoluyla yapılırken 2020 yılında %32'si ELÜS yoluyla lisanslı depolar üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca nohut alım fiyatına ilave olarak Bakanlığımız tarafından ton başına 500 TL prim ödemesinin yanında dekar başına 22 TL mazot, 8 TL gübre ile 20 TL sertifikalı tohum kullanım desteği ödemesi de yapılmaktadır. Bu durumda nohut üreticilerimize ödenecek toplam destek ton başına 907 TL, dekar başına 112 TL olmaktadır.

3.3. 2020 Yılı Yeşil Mercimek Alım Politikaları

2019 yılında 44 bin ton olan yeşil mercimek üretimi 2020 yılında %4,5 azalışla 42 bin ton olarak gerçekleşmiştir (TÜİK).

2020 yılı yeşil mercimek hasadı temmuz ayının ilk haftası itibarıyla başlamış olup Türkiye genelinde ağustos ayının son haftası itibarıyla tamamlanmıştır.

TMO, 2020 dönemi yeşil mercimek alım fiyatını hasat başlamadan önce 4 Mayıs 2020 tarihinde 3.200 TL/Ton olarak açıklamıştır.

Kurumumuza ürün arzı olmamış ve alımlara 1 Ekim 2020 tarihinde son verilmiştir.

Ayrıca yeşil mercimek alım fiyatına ilave olarak Bakanlığımız tarafından ton başına 500 TL prim ödemesinin yanında dekar başına 22 TL mazot, 8 TL gübre ile 30 TL sertifikalı tohum kullanım desteği ödemesi de yapılmaktadır. Bu durumda yeşil mercimek üreticilerimize ödenecek toplam destek ton başına 1.036 TL, dekar başına 116 TL olmaktadır.

3.4. 2020 Yılı Kabuklu Kırmızı Mercimek Alım Politikaları

2019 yılında 310 bin ton olan kırmızı mercimek üretimi 2020 yılında %5,8 artışla 328 bin ton olarak gerçekleşmiştir (TÜİK).

2020 yılı kırmızı mercimek hasadı mayıs ayının ikinci haftası itibarıyla başlamış olup Türkiye genelinde ağustos ayının ilk haftasında tamamlanmıştır.

Hasat edilen ürünlerde verim ve kalite geçen yıldan daha iyidir.

TMO, 2020 dönemi kabuklu kırmızı mercimek alım fiyatını hasat başlamadan önce 4 Mayıs 2020 tarihinde 3.500 TL/Ton olarak açıklamıştır.

Ayrıca kırmızı mercimek alım fiyatına ilave olarak Bakanlığımız tarafından ton başına 500 TL prim ödemesinin yanında dekar başına 22 TL mazot, 8 TL gübre ile 30 TL sertifikalı tohum kullanım desteği ödemesi de yapılmaktadır. Bu durumda kırmızı mercimek üreticilerimize ödenecek toplam destek ton başına 882 TL, dekar başına 139 TL olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Baklagiller, istihdama olan katkıları, ihracat potansiyelleri, ekim nöbetine kolayca girebilmeleri, nadas alanlarının azaltılmasında etkili olmaları, besin değeri yönünden zengin olmaları nedeniyle üretim ve tüketimde önemli bir ürün grubudur. Bunun yanında, havanın serbest azotunu toprağa bağlayarak toprak verimliliğini artırmaları nedeniyle tarımsal üretimin sürdürülebilirliği ve çevreyi koruma açısından da oldukça önemlidirler.

Son 15 yılda ekim alanlarında görülen daralmanın önüne geçmek, üretim düşüşünü engellemek ve üretim avantajımızın olduğu bu ürünlerde ihracatçı konuma gelebilmek için Bakanlığımız vermiş olduğu destekleri arttırmış (2017 yılına kadar 300 TL/ton olan pirim

destekleri, 2018 yılından itibaren 500 TL/ton olarak verildi) ve 25 yıl aradan sonra TMO'nun görev alanına bakliyat ürünleri dahil edilerek alım garantisi verilmiştir.

Tüm bu politikalar sayesinde nohut ve mercimek üretimimiz rekor seviyelere çıkmıştır. Nitekim son üç yılda nohut ekim alanlarımız %30, yeşil mercimek ekim alanlarımız %62 oranında artmış, üretimimiz ise 2020 yılında, 2017 yılına göre nohutta %34 artışla 630 bin tona, yeşil mercimekte %41 artışla 42 bin tona yükselmiştir.

Özellikle nohutta artan üretim sayesinde ülkemiz net ihracatçı konumuna gelmiştir.

Bakliyat piyasalarının düzenlenmesine yönelik olarak görev alan TMO, piyasalarda istikrarı ve üreticilerin ürünlerini daha rahat pazarlayabilme imkânlarını sağlamıştır.

Yemelik baklagil üretimindeki düşüş genellikle ekim alanlarındaki daralmalara bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Ekim alanlarındaki daralma, üretim girdilerinin yüksek olması, üreticinin ürününe tatmin edici düzeyde gelir elde edememesi, ithalatçı ülkelerin kalite isteklerine uygun standart irilikte ürün yetiştirilememesi, makineli tarımın yaygın olmayışı, sertifikalı tohum kullanımının oldukça yetersiz oluşu, yetiştirme tekniğinin tam olarak uygulanmaması, hastalık ve zararlılarla yeterli düzeyde mücadele yapılmayışı gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Bakliyat sektöründe yaşanan fiyat istikrarsızlığı nedeniyle daralan ekim alanları TMO tarafından sağlanan fiyat garantisi yanında son yıllarda Bakanlığımızca bakliyata verilen prim ve diğer desteklerdeki artışla birlikte yeniden cazip hale getirilerek bakliyat ekim alanlarında ve üretimde artış sağlanacaktır.

2008 yılında baklagiller için başlatılan destekleme ödemesi üreticilerin tekrar üretime dönmelerinde etkili olmuştur. 2020 yılı itibarıyla fark ödeme desteği 0,50 TL/Kg olarak uygulanmaktadır. Ayrıca, 2005 yılından itibaren baklagil üretiminde kullanılan mazot ve gübre için de destekleme yapılmaya başlanmıştır. 2005 yılında 2,40 TL/Da olarak başlatılan mazot desteği 2020 yılında yaklaşık 12,5 kat artarak 30,00 TL/Da olmuştur. Gübre desteği ise 2005 yılında 1,6 TL/Da olarak başlatılmış, 2020 yılında 5 kat artarak 8TL/Da olmuştur.